

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการประเด็นข่าวเศรษฐกิจทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 มีแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่นำมาเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการผลิตรายการ ตลอดจนการส่งออกซึ่งบทบาทของรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน
2. แนวคิดเรื่องบทบาทและกระบวนการกรองสาร
3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการประเมินการส่งออกซึ่งบทบาทของสื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน

สังคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีในปัจจุบัน สื่อสารมวลชนได้เข้ามามีส่วนสำคัญในฐานะที่เป็นสะพานเชื่อมข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงและการแสดงออกของสังคม ระหว่างผู้ปฏิบัติงานในองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนกับประชาชนทั่วไปในฐานะผู้รับสาร ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของเดนิส แมคเควล (Denis Mcquail : 1987) ในทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory) ที่กล่าวถึงองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางสังคมได้มีการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต (production) การผลิตซ้ำ (reproduction) และการเผยแพร่ (distribution) ข่าวสาร และความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนทั่วไปในฐานะผู้รับสาร ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติงานขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทางสังคม ซึ่งอาจเป็นแรงกดดันต่อภาระหน้าที่ และเป็นการสร้างบรรทัดฐานให้ผู้ที่ทำการสื่อสารมวลชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนดำรงอาศัยอยู่ด้วย เราจึงมักพบเห็นอยู่เสมอว่าสื่อมวลชนแต่ละประเภท ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ฯลฯ จึงมักมีมิติของตัวเอง ทั้งในแง่ของระบบการจัดการ เวลาและสถานที่ พร้อม ๆ กับยังถูกจำกัดโดยการยอมรับของกรอบต่าง ๆ ทางสังคม

ดังนั้นความสัมพันธ์ในวัฒนธรรมการผลิตสื่อมวลชน อาจกล่าวได้ว่า บุคคลผู้ที่อยู่ในฐานะผู้สื่อสารกับมวลชน ย่อมจะต้องปฏิบัติงานอยู่ภายใต้กรอบนโยบายขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนที่ตนสังกัดอยู่ ในขณะที่เดียวกัน องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนก็ถูกกำหนดให้ปฏิบัติงานหรือผลิตผลงานของตนออกมาภายใต้กรอบของสถาบันอื่น ๆ ในสังคม จึงเปรียบเสมือนว่า ทุก ๆ ส่วนในสังคมได้ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมอีกต่อหนึ่ง

เดนิส แมคควอล (Denis Mcquail) ได้กล่าวถึงภารกิจที่องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนถูกควบคุมในระดับต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน จึงไม่สามารถปฏิบัติงานโดยอิสระด้วยตัวของมันเอง แต่จะต้องดำเนินงานอยู่ท่ามกลางแรงกดดันจากตัวแปรต่าง ๆ ทางสังคมไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกองค์กรที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและหลักการในการปฏิบัติงานขององค์กรโดยสามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

แบบจำลองแสดงภาพขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนภายใต้แรงผลักดันทางสังคม

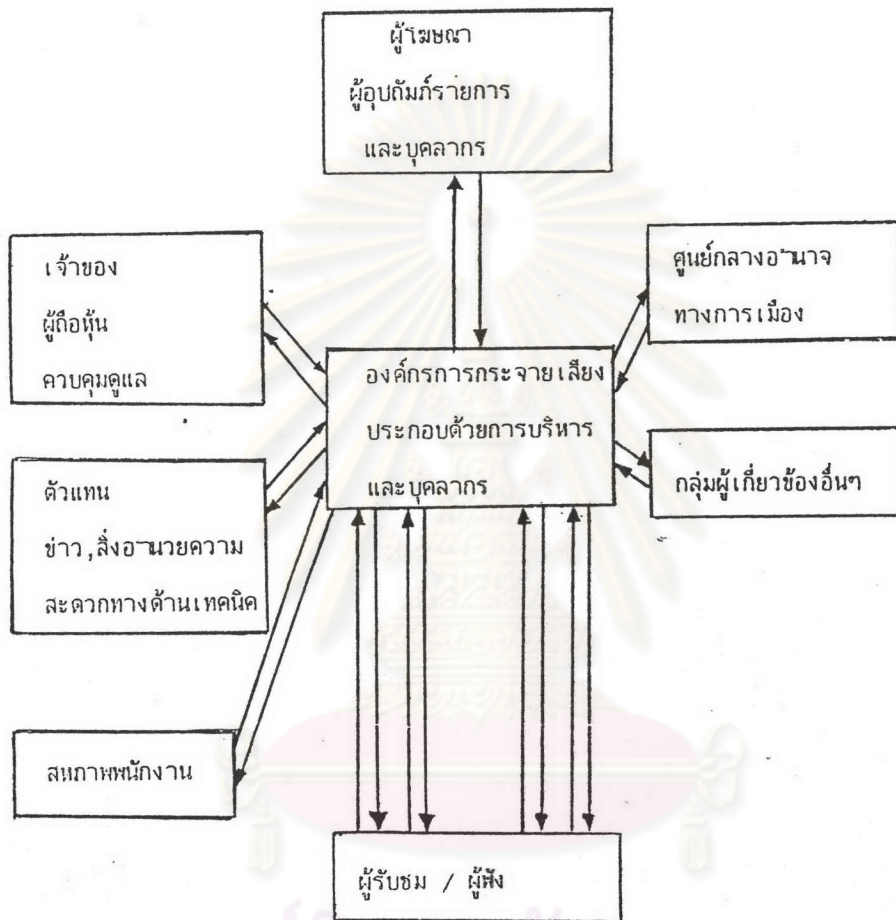
ที่มา : Denis McQuail, Mass Communication theory, 2nd ed. (London: Sage Publications, 1987) p.

นอกจากนี้แนวความคิดของ เชสเตอร์ บาร์นาร์ด (Chester Barnard:1938) ซึ่งกล่าวว่า องค์กรจะดำรงอยู่ได้นั้นต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มต่างๆ ที่ผูกพันกับองค์กรนั้น จะให้การสนับสนุนองค์กร และในขณะเดียวกันก็แสดงความต้องการของกลุ่มตนเองออกมาด้วย เป็นการแสดงให้เห็นคุณภาพของความต้องการและผลตอบแทนที่ได้รับ ดังนั้น องค์กรจะสามารถดำรงอยู่ได้หรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพระหว่างความต้องการของผู้ปฏิบัติงานแต่ละกลุ่มในองค์กรนั้น ๆ

หากพิจารณาจากแนวคิดของ เชสเตอร์ บาร์นาร์ด ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน จึงเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการรักษาคุณภาพระหว่างความต้องการของส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลตอบแทนที่องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนจะได้รับ ดังนั้นการกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารงานขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนก็จะต้องกระทำภายใต้กรอบของระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ อันได้แก่ อุดมการณ์ทางวิชาชีพของสื่อของนักสื่อสารมวลชน ผลตอบแทนที่องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนนั้นคาดหวัง ความต้องการของผู้รับสารและบริบททางการเมืองเศรษฐกิจในสังคม ซึ่งทำให้การผลิตรายการต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องกับความต้องการของส่วนต่างๆ เหล่านี้ อันจะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ฟิลลิป เซลซนิก (Philip Selznick : 1957) นักสังคมวิทยาผู้ซึ่งมีความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดสถาบัน ได้เน้นให้เห็นว่า ในทุกองค์กรจะมีกระบวนการ "การจัดสถาบัน" (Institutionalization) เพื่อให้องค์กรนั้นดำรงอยู่เพื่อทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยส่วนรวม ดังนั้นองค์กรจะอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ จำเป็นต้องผูกพันกับกลุ่มคนและสภาพแวดล้อมอื่นๆ ด้วย กระบวนการจัดองค์กร หรือสถาบันจึงต้องมุ่งไปที่การยอมรับเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้องค์กรนั้นดำรงอยู่ได้ องค์กรหรือสถาบันบางแห่งจัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตสินค้าและแสวงหาผลกำไรให้ได้มากที่สุด แต่องค์กรหรือสถาบันบางแห่งก็ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหาผลกำไร โดยอาศัยกลยุทธ์ในการบริหารงานขององค์กรที่แตกต่างกันไป ซึ่งกลยุทธ์ในการบริหารงานขององค์กรนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าได้รับการยอมรับและสามารถเข้ากันได้กับปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กร การจัดองค์กรหรือสถาบันสามารถสร้างความมั่นคงและความภักดีต่อองค์กรหรือสถาบันได้ แต่เมื่อใดที่มีความต้องการการ

เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ก็ไม่สามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงขององค์กรจะต้องเกิดขึ้นจากความต้องการการเปลี่ยนแปลงของทุกคนร่วมกัน มิฉะนั้นอาจเกิดความขัดแย้งและล้มเหลวได้ จากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ให้เห็นเป็นแบบจำลองของการจัดองค์กรการกระจายเสียง เพื่อให้เกิดดุลยภาพดังต่อไปนี้

แบบจำลองแสดงองค์กรการกระจายเสียงและส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง ระบบของความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการและผลตอบแทนที่ได้รับเพื่อหาดุลยภาพ

(A Broadcasting Organization and Some Participants. A System of Demand-Rewards Relationship Seeking Equilibrium)

ที่มา : David Morley , The Know World of Broadcast News (London and New York : Routeledge, 1990)

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะใช้แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นกรอบในการศึกษาถึงการผลิตรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ในฐานะที่เป็นองค์กรผู้ผลิตนั้นได้กระทำภายใต้ปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรอะไรบ้างและปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ มีลักษณะความสัมพันธ์กันอย่างไรเพื่อเป็นการปรับตัวเข้าสู่ตลาดภายในอันที่จะคงสถานะขององค์กรเอาไว้

แนวคิดเรื่องบทบาทและกระบวนการกรองสาร

แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้กรองสาร (Gatekeeper) เกิดขึ้นจากผลการศึกษาของ เคิร์ต ลูวิน (Kurt Lewin : 1947) ซึ่งได้ให้ข้อสังเกตว่าข่าวสารมักจะไหลผ่านช่องทางต่างๆ อันประกอบไปด้วยบริเวณประตู ซึ่งมีการกักหรือปล่อยข่าวสารต่างๆ ตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หรือตามการวินิจฉัยของผู้เฝ้าประตู ซึ่งเป็นผู้กรองสารว่าจะยอมให้ข่าวสารใดไหลผ่านไปได้หรือไม่ ดังนั้นผู้กรองสารคือบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ที่ทำหน้าที่ควบคุมการส่งต่อของข่าวสารไปยังช่องทางทั้งหลายของสื่อมวลชน

ต่อมา เดวิด แมนนิง ไวท์ (David Manning White : 1950) ได้นำแนวคิดเรื่องผู้กรองสารมาใช้ในการศึกษาเรื่อง The Gatekeeper : A case study in selection of news ซึ่งเป็นการศึกษาถึงบทบาทของบรรณาธิการข่าวของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอเมริกันฉบับหนึ่ง การศึกษาพบว่า บรรณาธิการข่าวจะทำหน้าที่เป็นผู้กรองสาร โดยการคัดเลือกข่าวสารบางข่าวทิ้งไป และคัดเลือกข่าวสารบางข่าวเพื่อตีพิมพ์ และข่าวสารที่ได้รับการคัดเลือกจะถูกตกแต่งให้เหมาะสมกับเวลา เนื้อหาหรือลักษณะของสื่อเพื่อส่งให้ผู้รับสารต่อไป

นอกจากนี้ บี. เอช. เวสต์ลีย์ และ เอ็ม.เอส.แมคลีน (B.H Westly and M.S Maclean : 1957) ได้สร้างแบบจำลองเพื่ออธิบายถึงแนวคิดเรื่องผู้กรองสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน โดยพิจารณาว่าสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นช่องทางในการสื่อสาร เพื่อเผยแพร่ข่าวสารความรู้ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ผู้รับสารได้ทราบ บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน จึงเปรียบเสมือนผู้กรองสารที่ทำหน้าที่เลือกสรรและปรุงแต่งข่าวสารต่างๆ ก่อนส่งไปยังผู้รับสารนั่นเอง

วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm : 1972) ก็เป็นอีกท่านหนึ่ง ที่กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับผู้กรองสารว่า ผู้กรองสารหรือผู้เฝ้าประตูข่าวสารเป็นผู้มีสิทธิในการเปิดหรือปิดข่าวสารที่ส่งไปยังประชาชน เป็นเสมือนผู้เฝ้าประตูของการรับข่าวสารของประชาชน

จอห์น อาร์ บิทเนอร์ (John R. Bittner : 1983) ได้อธิบายถึงหน้าที่ของผู้กรองสารว่า ผู้กรองสารมีหน้าที่สำคัญ 3 ประการด้วยกันคือ

1. ตัดทอนข่าวสาร เป็นการจำกัดข่าวสารที่ผู้รับสารจะได้รับ โดยการตัดต่อข่าวสารก่อนที่ข่าวสารจะถูกส่งมาถึงผู้รับสาร
2. ขยายหรือเพิ่มเติมข่าวสาร อาจทำได้โดยการแสวงหาความจริงเพิ่มเติมหรือการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในข่าวสารนั้น เป็นต้น
3. รวบรวมหรือตกแต่งข่าวสารขึ้นใหม่

ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้กรองสารนั้น ส่วนมากนักวิจัยมักให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมผู้กรองสารในเรื่องการตัดสินใจ การคัดเลือกหรือตัดทอนข่าว แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการขยายกรอบในการอธิบายกระบวนการกรองสารของผู้กรองสารให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงมีการนำปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณาด้วย วอลเตอร์ ไทเบอร์ (Water Giber:1964) ได้ศึกษาการคัดเลือกข่าวของบรรณาธิการข่าวสารของ หนังสือพิมพ์ Wisconsin และพบว่าการทำงานของบรรณาธิการข่าวจากโทรพิมพ์จะคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการผลิต ระเบียบต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในห้องข่าวและค่านิยมของสังคม ซึ่งการศึกษาของไทเบอร์พบว่ามีส่วนพ้องกับข้อเขียนของแบคดิเคียน (Bagdikian : 1983) ซึ่งได้อ้างปัจจัย 5 ประการในการตัดสินใจคัดเลือกข่าวของนักข่าวและบรรณาธิการข่าวคือ

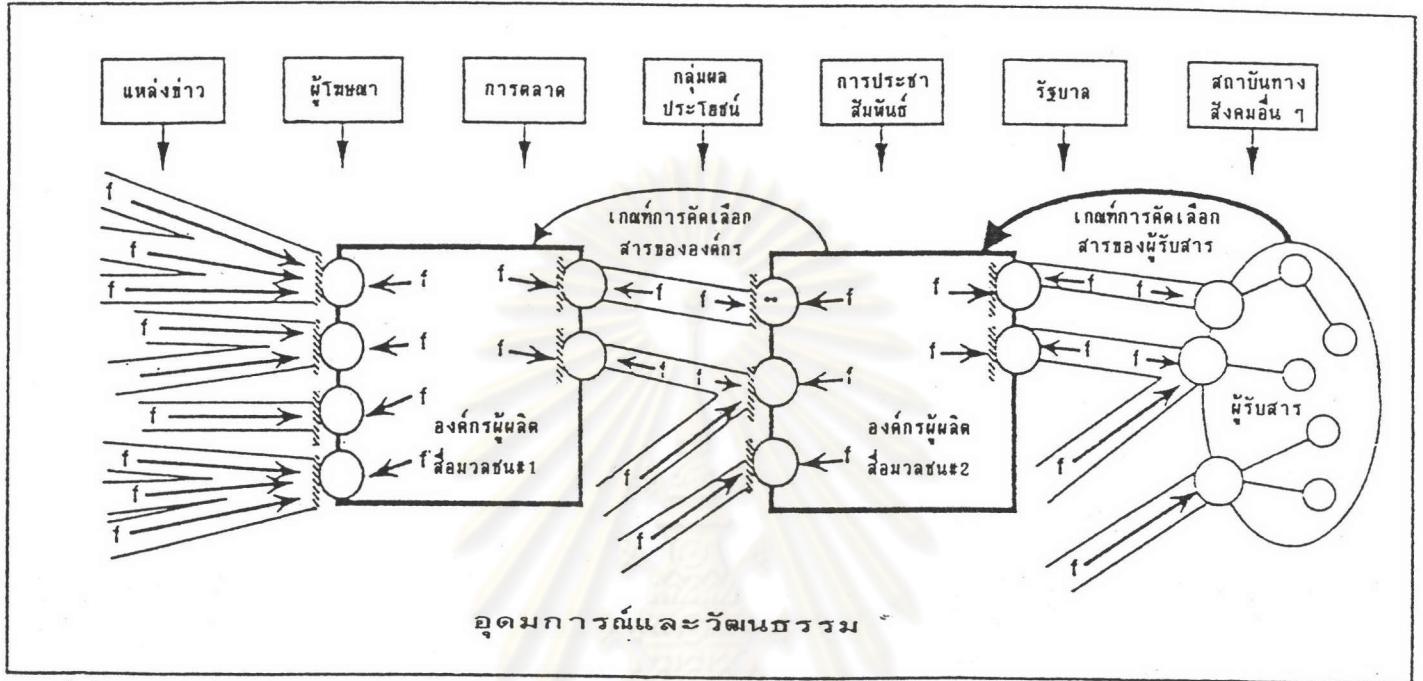
1. หลักที่ยึดในการบริหาร
  2. การมองโลกของความจริงและนิสัยของคนคือการพิจารณาว่าผู้รับสารต้องการอะไร
  3. ค่านิยมภายในองค์กร ซึ่งยึดถือโดยกองบรรณาธิการที่จะตัดสินว่าอะไรที่ผู้รับสารในหมู่คณะควรจะได้รับ
  4. การประเมินค่าของข่าวสารจากการแข่งขันของสื่อ
- นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเรื่องเวลาและเนื้อที่ประกอบการตัดสินใจด้วย

ส่วนกลตุง และรุจ (Galtung & Ruge : 1965) ได้กล่าวว่าปัจจัยสำคัญจากการคัดเลือกข่าวประกอบด้วย 3 ปัจจัยคือปัจจัยด้านองค์กรที่ทำให้เลือกเสนอข่าวที่เป็นเหตุการณ์ใหญ่ มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางและชัดเจน ง่ายต่อการติดตามรายงานและการรับรู้ ปัจจัยต่อมาคือปัจจัยเกี่ยวกับประเภทของข่าวซึ่งส่วนใหญ่เป็นข่าวเหตุการณ์เข้ากับความคาดหวังของผู้รับสารและเป็นข่าวที่มีคุณค่า ปัจจัยสุดท้ายคือปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยจะเลือกข่าวเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นผู้นำและชาติชั้นนำ รวมถึงเหตุการณ์ไม่ดีที่ผู้รับสารส่วนใหญ่ให้ความสนใจ

แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของผู้ทำการสื่อสารมวลชน ในฐานะผู้ทรงสารนั้น ได้ให้ความสำคัญกับนักข่าว และบรรณาธิการข่าว ในฐานะเป็นผู้ทรงสารในองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน โดยทำหน้าที่ในการ คัด แสวงหา รวบรวม พิจารณาและเรียบเรียงข่าวสารต่าง ๆ เพื่อนำเผยแพร่สู่ผู้รับสาร ซึ่งวิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) ได้กล่าวถึงลักษณะพิเศษของการสื่อสารมวลชนประการหนึ่งคือ สื่อมวลชนนั้นทำงานเป็นองค์กร และองค์กรเหล่านี้ทำงานเหมือนบุคคลที่ๆไป ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร คือ เป็นผู้ถอดรหัสข่าวสาร (Decoder) แปลความหมายข่าวสาร (Interpreter) และเข้ารหัสข่าวสาร (Encoder) ทั่วสื่อสารมวลชนนั้นกระทำโดยกลุ่มบุคคลมากกว่าคนเดียว และคุณภาพขององค์กรที่ดีนั้น จำเป็นต้องมีกลุ่มของนักข่าว กลุ่มบรรณาธิการ และกลุ่มเทคโนโลยี ซึ่งทำงานร่วมกัน ดังนั้นในการศึกษากระบวนการทรงสารที่มีความซับซ้อนจึงไม่อาจละเลยการศึกษาถึงการจัดองค์กรของผู้ผลิตสื่อมวลชนประกอบด้วย เพราะนอกจากลักษณะพิเศษของกระบวนการสื่อสารมวลชนขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนที่ผู้ส่งสารนั้นคือเจ้าหน้าที่ในองค์กร ซึ่งทำหน้าที่เผยแพร่แนวความคิดต่างๆ ผ่านทางองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนแล้ว การกลั่นกรองแนวคิดต่าง ๆ หรือข้อเท็จจริงที่เป็นข่าวสารก่อนที่จะตัดสินใจนำมาเผยแพร่นั้นยังขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ตามลักษณะขององค์กรนั้นด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น พาเมลา เจ ชูเมกเกอร์ (Pamela J. Shoemaker : 1991) ได้เน้นให้เห็นว่าองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้นการอธิบายบทบาท หน้าที่ ของผู้ทำการสื่อสารมวลชนในฐานะผู้ทรงสาร นอกจากจะพิจารณาการตัดสินใจคัดเลือกข่าวสารแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงแรงผลักดันต่างๆ ในสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทรงสารขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนประกอบด้วย โดยได้เสนอแบบจำลองใหม่ของ

การกรองสาร เพื่อใช้ในการอธิบายกระบวนการกรองสารที่เกิดขึ้นภายในองค์กรผู้ผลิตสื่อสาร-
 มวลชน ภายใต้กรอบแห่งอุดมการณ์และวัฒนธรรมในระบบสังคม รวมถึงการพิจารณาอิทธิพลของ
 ปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคมและสถาบันที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ดังต่อไปนี้

○ = ประตูสารและผู้กรองสาร   f → = แรงผลักดัน

แบบจำลองแสดงการกรองสารระหว่างองค์กรต่างๆ ภายใต้กรอบอุดมการณ์และวัฒนธรรมของระบบสังคม
 อันได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและสถาบันต่างๆ

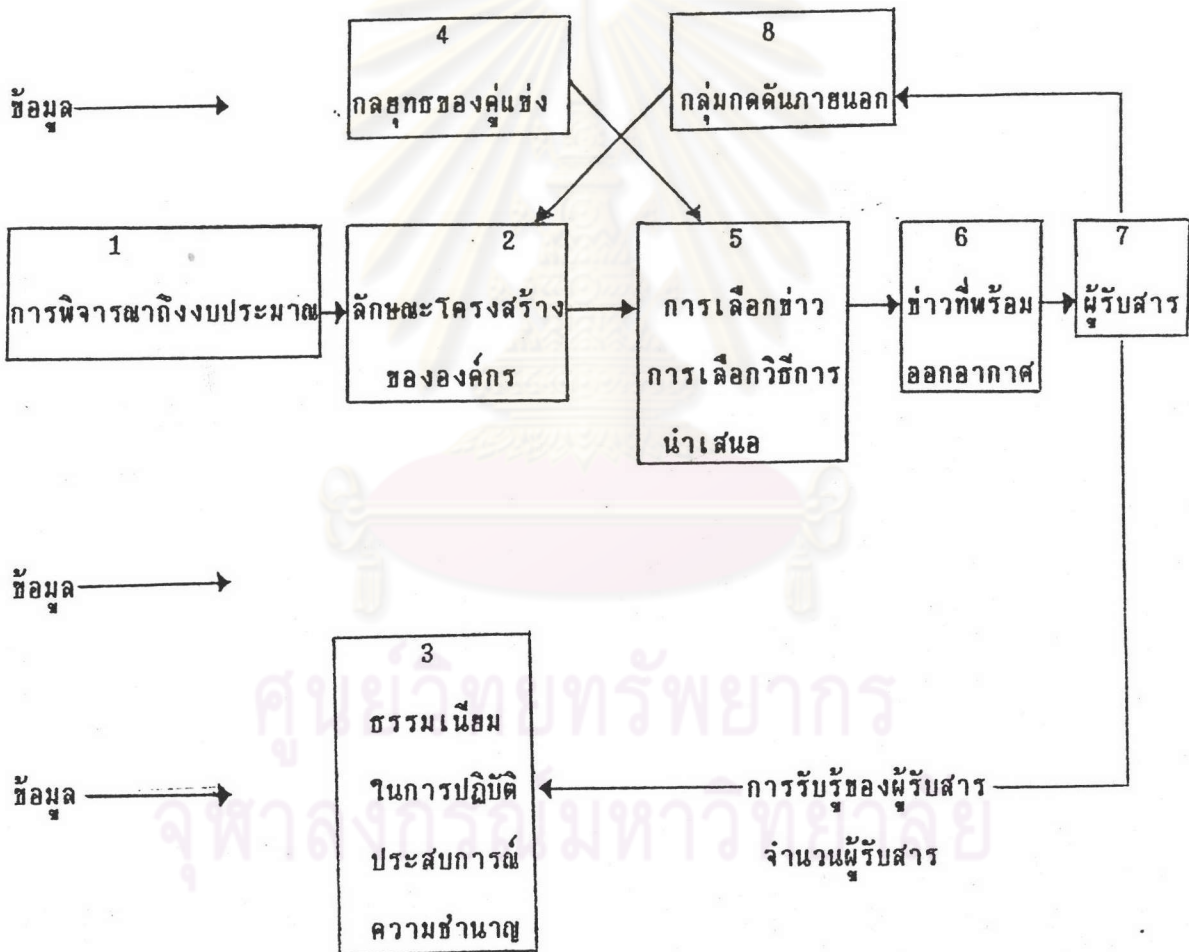
ที่มา : Pamela J. Shoemaker, Communication concept 3: Gatekeeping.

จากแบบจำลองใหม่ของการกรองสารข้างต้น แสดงให้เห็นถึงกระบวนการกรองสารที่
 เริ่มด้วยการที่ข่าวสารจำนวนมากจากช่องทางต่าง ๆ ผ่านเข้ามายังองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนในสอง
 ระดับ อันได้แก่ องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนในระดับใหญ่และระดับย่อย ซึ่งในแต่ละองค์กรประกอบ
 ด้วยกลุ่มผู้ร่วมงานมากมาย โดยมีผู้ร่วมงานกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้กรองสาร (วงกลม) บริเวณประตู
 สาร (เส้นประแนวตั้งชิดกับวงกลม) ซึ่งผู้กรองสารเหล่านั้นจะมีอำนาจในการเลือกรับข่าวสาร
 เข้าไปภายในองค์กรและส่งข่าวสารออกไปสู่ผู้รับสาร ในขณะเดียวกัน แรงผลักดันต่างๆ (f) ก็
 สามารถส่งผลกระทบต่อข่าวสารเหล่านั้น ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆทางสังคมและสถาบันที่เกี่ยวข้อง
 อันได้แก่ แหล่งข่าว ผู้โฆษณา การตลาด กลุ่มผลประโยชน์ การประชาสัมพันธ์ รัฐบาลและสถาบัน
 ทางสังคมอื่นๆแล้วแต่มีอิทธิพลต่อกระบวนการกรองสารขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน ภายใต้

กรอบแห่งอุดมการณ์และวัฒนธรรมในระบบสังคมเช่นกัน ในขณะที่ปฏิกิริยาย้อนกลับ (feed back) จากองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน 2 มายังองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน 1 หรือ จากผู้รับสารมายังองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน 2 นั้นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากเกณฑ์ในการคัดเลือกสารของผู้รับสาร

นอกจากนี้ เดวิด มอร์เลย์ (David Morley : 1990) ได้เน้นให้เห็นว่า ในการดำเนินการผลิตรายการข่าวนั้น จะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ตลอดจนการกำหนดกลยุทธ์ในการคัดเลือกข่าวเพื่อนำเสนอแก่ผู้รับสาร ดังจะเห็นได้จากแบบจำลองการไหลของข่าว (A Model for news flow) ดังต่อไปนี้

แบบจำลองแสดงการไหลของข่าวในลักษณะของการตัดสินใจและกลยุทธ์การเลือกข่าวเพื่อนำเสนอ (Newsflow in terms of Decision - Making and Strategy)

ที่มา : David Morley, The Know World of Broadcast News (London and New York : Routeledge 1990, P.229)

จากแบบจำลองข้างต้นสามารถอธิบายถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินการผลิตรายการข้าว โดยเริ่มจากการพิจารณาจากประมาณ(หมายเลข 1) ที่กำหนดกรอบงานทั้งหมดของการปฏิบัติงานในองค์กรข้าว ลักษณะโครงสร้างขององค์กร(หมายเลข 2) จะขึ้นอยู่กับการพัฒนาปัจจัยต่างๆ ในองค์กรนั้น (ได้แก่จำนวนพนักงาน จำนวนผู้สื่อข่าว สถานที่ตั้ง ความร่วมมือกับสำนักข่าวต่าง ๆ ฯลฯ) รวมทั้งธรรมเนียมในการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพ และความชำนาญของบุคลากรในองค์กร (หมายเลข 3) ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาวะของการแข่งขัน (หมายเลข 4) เพื่อที่จะสามารถประเมินการกระทำและแผนการที่จะกระทำของคู่แข่ง ซึ่งปัจจัยทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้จะเป็นกรอบในการผลิตรายการข้าวในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกข่าว การเก็บรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอที่เหมาะสม (หมายเลข 5)

จะเห็นได้ว่า ก่อนจะถึงขั้นตอนนี้ (หมายเลข 5) จะต้องผ่านกฎเกณฑ์ของสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ กฎหมาย กรอบในการทำงาน ความเชื่อถือ และความคาดหวังที่สังคมมีต่อสื่อมวลชน นอกจากนี้ สภาวะการณ์ของคู่แข่ง ก็เข้ามามีบทบาทสำคัญ ซึ่งในบางครั้งก็ต้องทำตามอย่างกันเพราะต้องแข่งขันกัน ดังนั้นการคัดเลือกข่าวเพื่อนำมาออกอากาศ (หมายเลข 5) ต้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์ของโลกและต้องเชื่อมโยงกับข่าวอื่นๆ ที่เลือกไว้ก่อนแล้ว และผู้รับสาร(หมายเลข 7) มีส่วนร่วมต่อการคัดเลือกข่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น แสดงความคาดหวังจากข่าว แสดงความสนใจ รับรู้ และสุดท้ายคือกลุ่มมกดคั้นจากภายนอก (หมายเลข 8) ไม่เพียงแต่มีผลต่อการเลือกและนำเสนอข่าว (หมายเลข 5) และ (หมายเลข 6) เท่านั้น แต่อาจจะมีผลต่อการจัดองค์กร (หมายเลข 2) ถ้ากลุ่มภายนอกมีพลังเพียงพอ

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการประเด็นข่าวเศรษฐกิจทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 นั้น จะใช้แนวคิดเรื่องบทบาทและกระบวนการกรองสาร ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นกรอบในการศึกษาถึงลักษณะการดำเนินการผลิตรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" โดยพิจารณาจาก วิธีการกรองและตัดสินใจคัดเลือกสารในแต่ละขั้นตอนและนำผลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา มาวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อกลยุทธ์และการตัดสินใจในการผลิตรายการ

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการประเมินการส่งออกซึ่งบทบาทของสื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการประเมินการส่งออกซึ่งบทบาทของสื่อ (Media Performance) ของเดนิส แมคควอล (Denis Mcquail:1987) นั้นสืบเนื่องมาจาก ทฤษฎีบรรทัดฐานนิยม (Normative Theory) ที่ได้ให้เกณฑ์เฉพาะเพื่อแนะแนวทางในการปฏิบัติหรือช่วยในการประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยทั่วไปแล้วแนวความคิดนี้ถูกพิจารณาว่า เป็นตัวเชื่อมช่องว่างระหว่างหลักการกว้าง ๆ ในเรื่องของเสรีภาพและความรับผิดชอบ และแนวทางในการปฏิบัติเฉพาะของสื่อ

แนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับสถาบันสื่อมวลชน องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนหรือผู้รับสารในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของการสื่อสาร นอกจากนี้ ระดับความเป็นสากลในการวิเคราะห์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารระหว่างประเทศได้เช่นกัน ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินการส่งออกซึ่งบทบาทของสื่อ มีดังต่อไปนี้

1. เสรีภาพและอิสระภาพ (Freedom and Independence)

เป็นการพิจารณาว่า สื่อมวลชนมีเสรีภาพและอิสระภาพในตัวเองมากหรือน้อยเพียงใด ซึ่งในระดับสังคมนั้น พิจารณาได้จากกฎหมายและการควบคุม อันจะเป็นกรอบกำหนดการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของสื่อมวลชน ส่วนในระดับขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนนั้น เสรีภาพกำหนดได้จากระดับการควบคุม โดยเจ้าของสื่อ ผู้บริหารและทีมผู้ผลิตรายการ(บรรณาธิการและผู้ดูแลการผลิต ฯลฯ) ว่าเป็นเสรีภาพแก่ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสร้างสรรค์ผลงานมากน้อยเพียงใด(creative freedom) การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามระบบราชการหรือตามสายงานการบังคับบัญชาหรือไม่ ในการประเมินเสรีภาพในองค์กรนั้นต้องประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย หากองค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระสูง จะส่งผลต่อเนื่องไปถึงลักษณะของเนื้อหาที่เปิดกว้างไม่จำเป็นต้องผ่านการกลั่นกรองขององค์กรผู้ผลิตแต่อย่างใด อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและผู้รับสารมากที่สุด

2. ความมีระเบียบและความมีเอกภาพ (Order and Solidarity)

เป็นการพิจารณาว่าสื่อสามารถสร้างระเบียบ และความเป็นเอกภาพให้แก่สังคมได้เพียงใด โดยการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยก ความรุนแรง ความก้าวร้าว การคุกคามความมั่นคงของชาติหรือการต่อต้านกฎหมายของประชาชน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างระเบียบและความมีเอกภาพดังกล่าว อาทิเช่น บรรณาธิการผู้ควบคุมเนื้อหาของสื่อ โดยกำหนดกรอบในการนำเสนอให้สามารถช่วยไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังสามารถสร้างความเป็นเอกภาพในสังคม โดยการปลูกฝังความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในสังคม จะเห็นได้ว่าบทบาทในการสร้างความเป็นเอกภาพของสื่อ นั้น ถ้าผู้รับสารเปิดรับคุณค่าของเนื้อหาที่นำเสนอ ก็หมายถึงสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างแนบแน่น ในทางปฏิบัตินั้นการกำหนดเนื้อหาของสื่อมวลชนจะเป็นไปในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับนโยบายในการผลิตรายการขององค์กรผู้ผลิตนั่นเอง

3. ความหลากหลายและการเข้าถึง (Diversity and Access)

เป็นการพิจารณาว่า สื่อสามารถนำเสนอเนื้อหาที่มีความหลากหลาย หรือไม่ ซึ่งจะสัมพันธ์กับเสรีภาพของสื่อ กล่าวคือถ้าสื่อมีเสรีภาพในการปฏิบัติงานมาก ความหลากหลายของเนื้อหาที่จะนำเสนอแก่ประชาชนก็จะมีมากเช่นกัน ความหลากหลายของเนื้อหา นั้น สามารถแยกออกได้ 2 ลักษณะคือ การสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้สามารถเข้าถึงสังคมในระดับต่าง ๆ ได้ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกัน

4. ความเป็นกลางและคุณภาพของข้อมูลข่าวสาร (Objectivity and Information quality)

เป็นการพิจารณาว่า สื่อสามารถเสนอข้อเท็จจริงได้ถูกต้อง และครบถ้วนกับสภาพความเป็นจริงในสังคมเพียงใด ซึ่งสามารถศึกษาได้จากคุณค่าเนื้อหาที่ปรากฏในการสร้างค่านำเชื่อถือ

ถือของข้อมูลข่าวสาร องค์ประกอบของความเป็นกลาง ได้แก่ ความเป็นจริง(factualness)ที่เป็นการรายงานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้จากแหล่งข่าว โดยไม่มีการแสดงความคิดเห็นหรือการวินิจฉัยในการรายงานนั้นๆและการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (impartiality) โดยให้โอกาสทุกฝ่ายเท่าเทียมกันในแง่ของพื้นที่ข่าวและเวลาในการนำเสนอ

5. คุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Quality)

เป็นการพิจารณาถึงคุณภาพทางวัฒนธรรมที่เนื้อหาของสื่อสามารถสะท้อน และขยายประสบการณ์ร่วมของคนในสังคม โดยนำเสนอสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนในสังคม มีความเข้าใจร่วมกันและสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการดำเนินชีวิต ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างกรอบวัฒนธรรมของสังคม ดังนั้นจึงถือได้ว่า สื่อมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างวัฒนธรรมมวลชน (popular culture) ให้เกิดขึ้นในสังคม

ดังนั้นจึงสามารถนำหลักเกณฑ์ทั้ง 5 ประการ มาเป็นกรอบในการประเมินการแสดงออกซึ่งบทบาทของรายการ"จับกระแสรายการ"ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 โดยพิจารณาจากเนื้อหาที่ปรากฏในรายการเป็นหลัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรสุรีย์ ธนะศรีสีบวงศ์(2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการคัดเลือกข้าวโทรทัศน์ศึกษาเฉพาะกรณีสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 จากการศึกษาพบว่า กระบวนการคัดเลือกข้าวโทรทัศน์ มี 5 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. ขั้นตอนการเลือกเรื่องที่จะเป็นข่าว
2. ขั้นตอนการสื่อข่าว - ทำข่าว
3. ขั้นตอนการตัดต่อ - ลงเสียง
4. ขั้นตอนการคัดเลือกและจัดเรียงลำดับความสำคัญของข่าว
5. ขั้นตอนการคัดเลือกเพื่อออกอากาศ

ผลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการคัดเลือกข้าวโทรทัศน์นั้นมีความแตกต่างกันไปตามประเภทของข่าว ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวและภูมิหลังของนักข่าว ปัจจัยในเรื่องความกดดันของเวลาและข้อจำกัดของสถานี ปัจจัยทางด้านนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานี ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการแข่งขัน ปัจจัยทางการเมืองสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยในด้านคุณค่าและธรรมเนียมปฏิบัติที่นักข่าวยึดถือปฏิบัติ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ผันแปรไปตามประเภทของข่าวในกระบวนการคัดเลือกข้าวโทรทัศน์ในแต่ละขั้นตอน

ธีรรัตน์ พันทวี (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์กรอบของกระบวนการผลิตข้าวโทรทัศน์ ผลการวิจัยพบว่า โดยทั่วไปแล้ว การผลิตข่าวของสถานีโทรทัศน์ทั้ง 5 แห่ง ดำเนินอยู่ภายใต้กรอบการทำงาน ดังนี้คือ ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ นโยบายสถานี ระบบบริหารและกฎระเบียบของสถานี จรรยาบรรณทางวิชาชีพ และนโยบายแฝงขององค์กรผู้ควบคุมดูแล ทั้งนี้โดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและสภาวะการณ์ทางการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดแรงกดดันในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาร่วมกำกับดูแลนโยบายและภาวะการทำงานของผู้นำองค์กรด้านการผลิตข่าว